

О. М. Омельчук
кандидат юридичних наук, доцент,
ректор Хмельницького університету
управління та права

УДК 340.12

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ У ТВОРЧОСТІ Е. КАНТА

З'ясовано філософсько-правові особливості розуміння поведінки людини у творчості Е. Канта. Поведінка людини розглядалася філософом як така, що регулюється моральними і правовими нормами, які відрізняються між собою характером примусу. У моральній детермінації поведінки людини визначальним є внутрішній самопримус, який полягає у дотриманні морального обов'язку і корегуванні людиною своєї поведінки відповідно до його вимог. У правовому регулюванні поведінки людини визначальним є зовнішній примус з боку суспільства та держави, а поведінка людини визначається зовнішніми правилами поведінки, дія яких підсилюється страхом покарання.

Ключові слова: поведінка людини, свобода, право, мораль, обов'язок.

Німецька філософія права другої половини XVIII — початку XIX ст. є єдиним духовним утворенням, яке було покликане здійснити критичну рефлексію права, суспільства і держави. Представникам німецької філософії вдалося задовольнити вимоги свого часу, при цьому зберігши ідею високої культурної, гуманістичної місії філософії і права. Філософія права остаточно здолала механістичний та метафізичний характер світогляду, котрий панував до цього часу у вченні про людину та суспільство [1, с. 37]. Враховуючи наукові досягнення минулого, філософи цієї доби відновили діалектичний спосіб мислення, для якого характерне тлумачення світу як єдиного цілого, що розвивається через вирішення протиріч між такими протилежними початками як природа і суспільство, особа і держава, право і мораль та ін.

Німецька класична філософія права взагалі та філософія Е. Канта зокрема містили в собі багато ідей і концепцій, проте їх характеризує ряд суттєвих принципів, які властиві для цього етапу розвитку. Серед таких принципів слід виділити те, що філософія того часу здійснювала щодо поведінки людини критичну рефлексію. Крім того, поведінка людини розглядалась з погляду вчення про буття, вчення про людину, мораль та релігію на базі нових світоглядних поглядів. У своєму розгляді

поведінки людини філософія права того часу була сконцентрована навколо принципу свободи та інших гуманістичних цінностей.

Значний внесок у дослідження проблеми поведінки людини зробив Еммануїл Кант, який розрізняв зовнішні і внутрішні основи соціальної поведінки людини: зовнішні або юридичні основи він розглядав як такі, що забезпечуються насиллям; внутрішні, суб'єктивні або моральні основи поведінки людини випливають із усвідомлення нею внутрішнього обов'язку. При цьому право стосується вчинків, мораль — переконань, легальність — дій, а етика того, якими вони повинні бути. Філософ вважає моральною таку дію, яка спрямована на весь людський рід, на його благо, що є найвищим благом. Юридичні ж відношення спрямовані на кінцеву волю людей і їх зовнішні стосунки. «Кантівське розмежування правового і морального аспектів поведінки виражає суперечливість людини, котра як юридична одиниця стверджує себе в наявному опредмеченому світі, а як суб'єкт моралі — піддає сумніву і саму себе, і створений нею світ» [2, с. 152].

Мораль розглядається Е. Кантом як умова, за якої є можливим, щоб розумна істота була цілком сама по собі, оскільки лише завдяки їй можна бути законодавцем у царстві цілей. Таким чином, лише моральність і людство мають гідність. Уміння і старанність у праці мають ринкову ціну; гострий розум, жвава увага і веселість мають ціну, визначену афектом; вірність обіцянці та благовоління з принципів мають внутрішню цінність. Природа, так само як і вміння, не містить нічого, що при відсутності їх могло б їх замінити. Їх цінність полягає не в результатах, які з них виникають, не у вигоді і користі, яку вони створюють, а в переконаннях, тобто максимах волі, які готові, таким чином, проявлятися в поведінці людини, навіть якщо вона не була б успішною. Така поведінка не потребує рекомендації чи суб'єктивного ставлення для того, щоб сприймати її із задоволенням; вона показує волю, яка її здійснює як предмет безпосередньої уваги, при цьому немає необхідності ні в чому, окрім розуму, щоб вимагати її від волі, а не виманювати її, оскільки це суперечило б почуттю обов'язку. Таким чином, така «оцінка показує цінність такого способу думок як гідність і ставить гідність вище будь-якої ціни, яку неможливо порівняти з нею, не посягаючи на її святість» [3, с. 277].

Філософія права Е. Канта ґрунтується на антропологічному вченні, в центрі якого знаходиться людина як подвійна істота, котра одночасно є живим організмом і духовною істотою. Людина перебуває під владою природних, часто егоїстичних і неморальних потреб та одночасно володіє свободою волі, яка дозволяє бути їй носієм морального закону. Це знаходить прояв в антиномії Е. Канта, яка проголошує, що людина невольна, а антитеза звучить, що людина вільна [4, с. 359].

На думку Е. Канта, дати пояснення феномену людини можливо, лише відштовхуючись від аналізу її поведінки. Основними формами діяльності людини, за вченням Е. Канта, є пізнання, практика та пізнання, поєднане з практикою, що породжує творчість. Людина є творцем і знаходиться у двох світах: у світі явищ, де вона є лише ланкою причинного ланцюга і заручником обставин, оточення і виховання, і у світі свободи, який даний їй зсередини і який ріднить її з Богом. Саме у творчості людини реалізується зв'язок між двома світами. Людина, яка наділена частинкою божественної сутності (творчістю), повинна діяти, а володіючи свободою волі, брати на себе ризик самостійного рішення і відповідальність за наслідки своєї поведінки [5].

Моральний закон вимагає від людини певного варіанта поведінки, він вказує не те, якою повинна бути поведінка людини, а не на те, якою вона є, тому Е. Кант називає його імперативом, велінням. Якби у людини не було інших спонукальних мотивів для поведінки, окрім вираженого в основному законі, то вона діяла б завжди відповідно до нього. «Але для істоти, в якій розум — не єдина визначальна підстава волі, це правило [поведінки] є імперативом, тобто правилом, яке характеризується обов'язком, що виражає об'єктивний примус до вчинку, і яке означає, що, якби розум повністю визначив волю, вчинок повинен би неминуче бути здійснений за

цим правилом”. Крім того, оскільки Е. Кант прагне знайти підставу поведінки, незалежну від конкретних умов, то він називає основний етичний закон категоричним імперативом [6, с. 140].

Запропонований філософом категоричний імператив можна розглядати як універсальний закон поведінки. Три формулювання категоричного імперативу дають можливість застосовувати його до різних сторін життя людини, визначаючи: загальний принцип поведінки: “... дій лише згідно з такою максимою, керуючись якою ти в той же час можеш побажати, щоб вона стала загальним законом”; правила практичної поведінки людини: “... дій так, щоб ти завжди ставився до людства і в своїй особі, і в особі будь-кого іншого так, як до мети і ніколи не відносився б до нього як до засобу”; основний принцип права “дій ззовні так, щоб вільний прояв твого свавілля був сумісний зі свободою кожного, згідною зі свободою кожного”.

Моральний закон, за вченням Е. Канта, абсолютно формальний, він нічого не говорить і не може говорити про те, якими змістовними принципами повинна керуватися людина у своїй поведінці. Будь-яку спробу використовувати моральний закон як такий, що визначає, якою повинна бути моральна поведінка, Е. Кант вважає не сумісною з основами морального закону, з його загальністю, повною незалежністю від яких не було би емпіричних обставин і умов та автономією, незалежністю від будь-якого інтересу. Тому не можна відносити до морального закону будь-яке практичне розпорядження, оскільки матерія практичних правил завжди ґрунтується на суб’єктивних умовах, які не можуть бути загальнозначущими для всіх розумних істот. Таким чином, необхідність, яку виражає моральний закон, не повинна бути природною необхідністю, вона може полягати лише у формальних умовах можливості закону взагалі.

Досліджуючи вищий моральний закон, Е. Кант спирається на поняття доброї волі, вимірюється не тим, що нею реально виробляється або виконується. Вона добра “... не через свою придатність до досягнення поставленої мети, а лише завдяки волінню, тобто сама по собі”. Якби ця воля була навіть абсолютно не в змозі доводити до кінця свій намір, якби нею нічого не було б використано і залишалася б одна лише добра воля, то все ж вона “... виблискувала б подібно до коштовного каменя сама по собі як щось таке, що має в самому собі свою повну цінність” [3, с. 229]. Слід погодитись, що витлумачена таким чином добра воля відокремлює мету від її практичного здійснення: вона перетворюється на самоціль, в абсолютно формальне поняття. Е. Кант прямо стверджує, що справжнє призначення практичного розуму повинне полягати в тому, щоб бути причиною волі, а не засобу будь-якої іншої мети. Безумовно, добра воля не визначена стосовно всіх об’єктів, а містить у собі лише форму воління взагалі [7, с. 325].

Характеризуючи моральну поведінку людини, філософ розглядає моральність як визнану всіма доброчесну суспільну свідомість, яку окрема людина сприймає як свою власну. Поряд із цим у реальному житті між чистою моральністю і поведінкою людини існує суперечність, незважаючи на яку, мораль і поведінка людини повинні бути незалежними від будь-яких зовнішніх умов і підкорятися лише моральному закону. Етика повинна надати правила, котрі не повинні рахуватися з можливостями людини, а повинні вказати на те, що є моральним. Категоричний імператив визнається філософом вищим моральним принципом, оскільки його слід виконувати не заради будь-якої іншої мети, а заради нього самого, будучи продуктом вищого практичного розуму. Поведінка людини повинна визначатися моральним обов’язком, оскільки нічого вище цієї цінності немає [2, с. 153].

Основою етики Е. Канта є розум, оскільки саме розум, а не пориви серця, повинен судити про добро і зло. Етика повинна бути орієнтована на незалежний ідеал: ні плотські бажання, ні егоїстична обачність, ні апеляції до користі або шкоди не повинні братися до уваги. Практичний розум розглядається як совість, котра керує поведінкою людини за допомогою максимум чи ситуативних мотивів та імперативів чи загальнозначущих правил. Е. Кант вважає, якби людина володіла

лише розумом, то поведінка завжди узгоджувалася б з ним, однак вона є плотською істотою, яка повинно особисті інтереси і пристрасті. І тому закон говорить не про те, що є, а про те, що має бути. Єдине відчуття, яке органічно пов'язане з імперативом, — це пошана до морального закону, і моральність полягає в тому, що вчинок здійснюють з почуття обов'язку, тобто лише заради закону. Всі інші відчуття, схильності, інтереси виключені з нього і знаходяться з ним у колізії. Моральний стан людини, в якому вона може знаходитися, є чеснота, тобто моральний образ думок у боротьбі, а не святість в уявному володінні повною чистотою намірів і волі. Тому дія згідно з чистим законом моралі, без домішки чуттєвості повинна бути постійною, хоч і недосяжною, метою прагнень [8].

Аналізуючи теорію пізнання Е. Канта, можна зробити висновок, що дуалізм розуму і чуттєвості породжує суперечності чи антиномії. Підкреслюючи суперечності природи людини, філософ ставить питання про діалектику практичного розуму, де суперечності стосуються предмета практичної, моральної поведінки. Відповідно до подвійної природи людини об'єкт її прагнень є також подвійним: чеснота, яка є вимогою розуму і щастя, яке є вимогою почуттів. Однак повним і досконалим благом є їхня єдність, яка не може бути аналітичною, оскільки поняття чесноти не міститься в понятті щастя, і навпаки. Таким чином, одне з них є причиною, а інше — наслідком: "... або бажання щастя повинно бути спонукальною причиною максими чесноти, або максима чесноти повинна бути причиною щастя" [8].

Виникає антиномія практичного розуму, за якою тезою є щастя як причина чесноти (моралі); антитезою є чеснота як причина щастя. Перше Е. Кант вважає безумовно за неможливе, але і друге неможливе, оскільки людина діє, виходячи із законів природи і своїх власних здібностей і цілей. Внаслідок цього неможливий і сам об'єкт волі — вище благо, однак саме на нього спрямована дія імперативу. Моральний закон спрямований фактично на порожні уявні цілі, тобто сам по собі помилковий. Антиномія отримує інше вираження, за яким: тезою є моральний закон як безумовно необхідний; антитезою є — цей закон неможливий. Таким чином, практичний розум є клубком протиріч, які Е. Канта намагається вирішити зазначивши, що якщо моральний закон обумовлює щастя, то тут діє закон причинності, а мораль є вищою за нього. Філософ вважає, що гармонія обов'язку і щастя досяжна лише у потойбічному світі, а не в реальній дійсності. У світі історичного досвіду такої гармонії немає, або вона зустрічається як виняток, однак відносна єдність обов'язку і щастя існує. Без такої єдності можуть існувати лише окремі люди, існування суспільства є неможливим [6, с. 148].

За вченням Е. Канта, поведінка, закон якої співпадає із законом природи, не має жодного відношення до морального закону, оскільки те, чого немає у природному законі, є внутрішнім примусом. Моральну спроможність вільного самопримусу Е. Кант називає доброчесністю. Доброчесність розглядається ним як твердість максими людини при дотриманні свого обов'язку; будь-яка твердість пізнається через ті перешкоди, які вона може подолати, для доброчесності ж такі перешкоди — це природні схильності, які можуть прийти в зіткнення з моральним наміром.

Доброчесність має право заявляти високі вимоги, оскільки бере участь у "всесвітньому законодавстві", на основі якого, поряд із морально добрими переконаннями забезпечує розумній істоті можливість бути членом у царстві цілей. Для цього розумна істота була призначена власною природою як мета і як законодавець у царстві цілей, як вільна стосовно всіх законів природи, як така, що підкоряється лише тим законам, які сама для себе створює і на основі яких її максими можуть належати до всезагального законодавства, якому вона сама себе підпорядковує. На його думку, все має таку цінність, яку визначає закон. Тому саме законодавство, яке визначає цінність, повинно мати гідність, тобто безумовну, незрівнянну цінність. Єдиним виразом, який підходить для оцінки, яку розумна істота може дати такій гідності, є повага. Автономія є підставою гідності людини [3, с. 277], якою вона повинна керуватися у своїй поведінці.

Принцип автономії означає, на думку Е. Канта, що моральна воля має предметом саму себе як волю, котра встановлює загальні закони. Практичний принцип та імператив, якому підкоряється воля, безумовні, оскільки не можуть мати у своїй основі жодного інтересу. Відсутність поняття про автономію етичної волі призвела, на думку Е. Канта, до краху попередніх спроб обґрунтування етики. Попередники бачили, що етичний обов'язок пов'язаний із законом, але не здогадувалися, що людина підпорядкована лише власному, однак всезагальному законодавству. Таким чином, людина повинна діяти у згоді із власною волею, яка і встановлює загальні закони. Оскільки людину представляли лише підпорядкованою закону, то цей закон повинен був містити в собі інтерес як приманку або примус. Однак приходили не до поняття обов'язку, а лише до необхідності поведінки з інтересу, такий імператив "... повинен завжди бути обумовленим і не міг годитися як моральне веління" [7, с. 329].

Свобода, за вченням Е. Канта, є незалежною від зовнішніх обставин, вона є єдиним природженим правом людини. Свобода, незалежно від примусового свавілля іншого, оскільки вона сумісна із свободою кожного іншого і всезагальним законом, є правом, що притаманне кожному в силу його належності до людського роду. Принцип природженої свободи передбачає природжену рівність, тобто незалежність, яка полягає в тому, що інші не можуть зобов'язати будь-кого до більшого, чим те, до чого він може також їх зобов'язати; ознаку людини бути собі господарем, а також ознаку бездоганної людини, оскільки вона не порушила жодного правового акта та прав інших; правомочність чинити стосовно інших те, що саме по собі не применшує належного їм у випадку, якщо вони самі не потурбуються про це; правомочність ділитися з іншими своїми думками, розповідати й обіцяти будь-що іншим, або чесно і щиро, або ж нечесно і нещиро, лише тому що від цих людей залежить, вірити в почуте чи ні [9, с. 147].

Свобода людини, яка сумісна зі свободою кожного іншого та узгоджується із всезагальним законом, розглядається ним як єдине першопочаткове право, притаманне кожній людині в силу її належності до людського роду. Природжена рівність, тобто незалежність, полягає в тому, що інші не можуть зобов'язати когось до більшого, ніж те, до чого він зі свого боку може зобов'язати їх. Людина володіє свободою, якщо її вчинки відповідають моральному праву. Людина є вільною, якщо її поведінка підпорядковується розуму, що повинен бути чистим від будь-яких приватних інтересів, егоїстичних схильностей і зовнішнього примусу. Е. Кант запобігає перетворенню свободи у свавілля у площині моральної поведінки, впровадженням категоричного імперативу, що називають також "принципом універсалізації" [10, с. 44].

Свобода, за вченням Е. Канта, має двоякий характер: з одного боку це — визнання прагнення людини до самовияву і самореалізації, а з іншого, — певний ідеал чи принцип, з яким людина повинна узгоджувати свою поведінку. При цьому поведінка людини набуває ознак необхідності або ж належності до правильного вибору, тобто свобода як повинність розглядається лише формальним виявом людської здатності до неї. Якщо формально свобода виявляється у формі прав людини, то реально вона може бути реалізована чи здійснена, лише будучи пов'язаною поведінкою людини.

Поведінка людини повинна визначатись також правовим обов'язками, які Е. Кант виводить, продовжуючи міркування Ульпіана. Серед правових обов'язків він виділяє такі: будь людиною, яка діє за правом. Правова чесність полягає у збереженні своєї гідності як людини у відносинах з іншими, що виражається у положенні: "... не будь лише засобом для інших, будь також і метою". Цей обов'язок ґрунтується на праві людства в особі конкретної людини: не чини з будь-ким не за правом, навіть якщо потрібно буде припинити будь-який зв'язок з іншими й уникати будь-якого товариства; якщо не можна уникнути зв'язку з іншими, тоді вступай у таку спілку з ними, в якій кожному може бути збережено своє. Це виражається у

формулі “займи таке положення, в якому кожному може бути гарантовано своє стосовно інших” [9, с. 143].

Е. Кант одночасно і підпорядковує право етиці, і прагне відособити їх один від одного на основі відмінності між моральністю та легальністю поведінки людини. Юридичні відносини між людьми Е. Кант зараховує до сфери легальності, стверджуючи, що вчення про право стосується лише зовнішніх умов і норм дій людини. Тоді як у вченні про моральність йдеться про наміри, то у вченні про право мова може йти лише про вчинки. Юридичний закон залишається чисто формальним, він не стосується вмісту вчинків і незалежно від мотивів поведінки визначає лише зовнішні дії. Право, таким чином, розповсюджує свою дію лише на зовнішні практичні стосунки між людьми, які розглядаються лише зі свого формального боку. Питання ставиться про те, наскільки вільна воля однієї особи може бути поєднана зі свободою інших осіб в суспільстві. “При цьому свобода розуміється як чисто зовнішня свобода, а право визначається як сума умов, при яких воля одного може поєднуватися з волею інших під загальним формальним законом свободи” [7, с. 364].

Право розглядається ним як “... сукупність умов, за яких свавілля однієї особи сумісне із свавіллям іншої, з точки зору всезагального закону свободи... Правильним є будь-який вчинок, згідно із максимом якого свобода свавілля кожного сумісна із свободою кожного відповідно до всезагального закону” [9, с. 139]. Таким чином, якщо поведінка людини сумісна із свободою кожного, яка відповідає всезагальному закону, то той, хто чинить перепони такій поведінці, неправий, оскільки така перешкода не сумісна із свободою кожного, яка відповідає всезагальному закону. Якщо ж певний прояв свободи сам стає перепорою свободі, яка відповідає всезагальному закону, тоді спрямований проти такого прояву примус є сумісним із свободою.

Аналіз етики Е. Канта дозволяє зробити висновок, що призначення людини він розглядав як набуття вільної і розумної волі через розкриття у собі категоричного імперативу і визнання його вищим законом для своєї поведінки. Поведінка людини, яка володіє вільною і розумною волею, завжди є моральною. Однак Е. Кант не розкрив, як практично досягти вільної і розумної волі, ґрунтуючись лише на властивості розуму, усвідомлювати обов’язок. Філософ правильно вказав, що не можна обґрунтовувати мораль міркуваннями про користь і щастя, оскільки для цього недостатньо почуття симпатії чи співчуття, яке може вступати у протиріччя з іншими прагненнями людини. У зв’язку з цим залишається без відповіді питання: за допомогою чого людина вирішує ці внутрішні, душевні колізії і чому моральне рішення дає їй задоволення і схвалення з боку інших людей. Е. Кант вказав лише на внутрішню боротьбу в душі людини і визнав, що в цій боротьбі вирішальну роль має розум, а не почуття [11, с. 154].

Вчення Е. Канта про право і мораль розвивається як вчення про соціальні регулятори, про належне і неналежне у соціальних відносинах і поведінці людини. Якщо сфері теоретичного відповідає природний закон, то сфері практичного відповідає закон волі. Філософія Е. Канта відкидає значення зовнішнього для людини об’єктивного світу як підстави для істини та згоду розуму із зовнішнім світом як критерій моральності. Цей критерій має характер самозаконності, тобто полягає у згоді розуму із власними законами. Таким чином, джерела ідеї належної поведінки людини слід шукати не у сфері досвіду, а у внутрішньому світі людини [12, с. 89]. У цьому полягає принцип суб’єктивності щодо сфери моралі і права, який можна застосувати і стосовно розуміння поведінки людини.

Таким чином, завершуючи аналіз філософсько-правового розуміння Е. Кантом поведінки людини, можна зробити висновок, що поведінка людини у суспільстві регулюється моральними і правовими нормами, які відрізняються між собою характером примусу. У моральній детермінації поведінки людини визначальним є внутрішній самопримус, який полягає у дотриманні морального обов’язку і

корегуванні людиною своєї поведінки відповідно до його вимог. У правовому регулюванні поведінки людини визначальним є зовнішній примус з боку суспільства та держави, а поведінка людини визначається зовнішніми правилами поведінки, дія яких підсилюється страхом покарання. Koreгування поведінки відповідно до правових норм гарантує громадянам підтримання стабільного правопорядку, особисту безпеку, збереження їх майна та інші переваги цивілізованого суспільства. Дотримання правових норм розглядається Е. Кантом як перша ступінь на шляху до моральної поведінки, оскільки норми права містять у собі той мінімум моралі, без якого суспільство не зможе нормально існувати.

Список використаних джерел

1. Смирнова, И. А. Свобода личности и правовое государство (из истории правовой мысли) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Смирнова Ирина Александровна. — М., 2002. — 175 л.
2. Букреев, В. И. Этика права: От истоков этики и права к мировоззрению [Текст] : [учеб. пособ.] / В. И. Букреев, И. Н. Римская. — М. : Юрайт, 1998. — 336 с.
3. Кант, И. Сочинение в шести томах [Текст] / И. Кант. — М. : Мысль, 1965 — Т. 4, ч. 1. — 544 с.
4. Бачинин, В. А. Энциклопедия философии и социологии права [Текст] / В. А. Бачинин. — СПб. : Юридически центр Пресс, 2006. — 1093 с.
5. Коропецька, О. Постановка проблеми самореалізації у філософській ретроспективі [Електронний ресурс] / О. Коропецька // Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. — 2009. — № 14 [Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського]. — URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpfsp/2009_14_2/14-2-11-Koropecka.pdf.
6. Булатов, М. А. Немецкая классическая философия [Текст] / М. А. Булатов. — К. : Стилос, 2003. — Часть I. “Кант. Фихте. Шеллинг”. — 322 с.
7. Асмус, В. Ф. Иммануил Кант [Текст] / В. Ф. Асмус. — М. : Наука, 1973. — 539 с.
8. Кант, И. Критика практического разума [Электронный ресурс] / И. Кант // Электронная библиотека RoyalLib.ru. — URL : http://royallib.ru/book/kant_i/kritika_prakticheskogo_gazuma.html.
9. Кант, И. Сочинение в шести томах [Текст] / И. Кант. — М. : Мысль, 1965 — Т. 4, ч. 2. — 478 с.
10. Грищук, О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми [Текст] / О. В. Грищук. — Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. — 428 с.
11. Рыбин, В. А. Гуманизм как этическая категория [Текст] / В. А. Рыбин. — М. : Логос, 2004. — 272 с.
12. Філософія права [Текст] : [навч. посіб.] / О. Г. Данільян, Л. Д. Байрачна, С. І. Максимов [та ін.] ; [за ред. О. Г. Данільяна]. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — 272 с.

Надійшла до редакції 25.04.2012

Омельчук О. Н. Философско-правовое понимание поведения человека в творчестве

Э. Канта

Вьяснено філософсько-правові особливості розуміння поведінки людини в творчестві Е. Канта. Поведінка людини розглядалась філософом як таке, що регулюється моральними і правовими нормами, які відрізняються між собою характером примусу. В моральній детермінації поведінки людини визначальним є внутрішнє самопримус, який полягає в дотриманні моральної відповідальності і корекції поведінки людини відповідно до його вимог. В правовому регулюванні поведінки людини визначальним є зовнішнє примус з боку суспільства та держави, дія якого посилюється страхом покарання.

Ключевые слова: поведінка людини, свобода, право, мораль, відповідальність.

Omelchuk, O. M. Philosophical and Legal Understanding of Human Behavior in Works of I. Kant

The article is found out philosophical-legal features of understanding of conduct of man in Kant creation. The conduct of human was examined a philosopher as such, which is regulated moral and legal norms which differ between itself character of compulsion. In moral determination of conduct of human is an internal compulsion which is in the observance of moral duty the adjusting of the human conduct in accordance with his requirements. An external compulsion from the side of society and state determinate the legal adjusting of conduct of human, and the conduct of human is determined by the external rules of conduct.

Key words: *conduct of man, freedom, right, moral, duty.*

